

Qüestions sobre Melamp

Montserrat Nogueras

Melamp, «l'home dels peus negres», passa per haver estat el més antic dels endevins mítics i, com s'esdevé amb tots els personatges que s'han anat tractant al llarg d'aquest cicle sobre *Savis i poetes*¹, és un riu de dades que arrossega elements d'èpoques i d'indrets diversos. No cal dir que els estudiosos han trobat en aquest curiós personatge un bon camp per espigolar motius d'aparença arcaica, els quals s'han integrat en interpretacions que passen pel xamanisme², la iniciació de nois³, la iniciació de noies⁴... fins i tot s'ha parlat d'un Melamp *theos patroos* d'Egostenes a Mègara⁵. El cabal de notícies sobre Melamp ha generat, com és natural, un segon riu no menys vigorós d'estudis i d'interpretacions⁶, que jo mateixa em faig culpable d'engrossir amb el present article. La meua, però, serà només una petita contribució, en la qual, lluny d'estendre'm sobre totes les controvèrsies suscitées a propòsit del personatge, només em proposo de revisar un parell de qüestions en què m'ha semblat que es podien introduir algunes puntualitzacions.

1. Agraeixo al Dr. Jaume Pòrtulas el fet d'haver-me donat l'oportunitat de presentar el meu treball en aquest cicle i de publicar-lo després, així com els seus bons consells. Dono també les gràcies a la Dra. Mª Teresa Clavo, que ha tingut la gentilesa de llegir-ne les successives redaccions i comentar-me-les. Finalment, agraeixo al Dr. Xavier Riu la seva paciència i comprensió, per haver hagut d'esperar una versió definitiva que jo no acabava mai d'entendre.
2. Es pot llegir un estudi sobre l'aspecte *xamànic* de figures afins a Melamp (en concret, Àbaris de Crotona, Aristeeas de Proconnesos, Hermòtim de Clazòmenes i Empèdocles d'Agri-gent) en l'obra ja clàssica d'E.R. DODDS, *The Greeks and the Irrational*, trad. esp. *Los griegos y lo irracional*, Madrid 1989⁶, pp. 138-9. Sobre Melamp en concret, cfr. W. BURKERT, *Structure and History in Greek Mythology and ritual*, Berkeley-Los Angeles 1979, pp. 86-87.
3. Cfr. K. DOWDEN, *Death and the Maiden. Girl's Initiation Rites in Greek Mythology*, Londres-Nova York 1989, pp. 99-100.
4. Cfr. K. DOWDEN, *op. cit.* nota anterior, esp. pp. 102-5 i 113-5.
5. Cfr. G. CASADIO, *Storia del culto di Dioniso in Argolide*, Roma 1994, p. 71.
6. Entre les quals convé destacar, per la seva solidesa, l'article d'E. SUÁREZ DE LA TORRE, «Les pouvoirs des devins et les récits mythiques: l'exemple de Mélampous», *Les Études Classiques* LX 1, 1992, pp. 3-21.

El text de referència principal per a estudiar els mites de Melamp és Apol·lodor⁷, que compon un fresc força complet i narrativament ben lligat de les seves aventures, les quals es deixen destriar en tres blocs principals:

1. La iniciació: explica com Melamp aconsegueix el do de l'endevinació, quan unes serps li llepen les oïdes i així obté la capacitat d'entendre el llenguatge profètic dels ocells.

2. L'aventura entre Pilos i Fílax, que és l'episodi més complex: Apol·lodor explica que el germà de Melamp, Biant, volia casar-se amb Pero, la filla de Neleu, el rei de Pilos. Però per aconseguir la mà de la noia, calia dur certs ramats propietat d'un tal Fílax situats a la llunyana regió de Fílax. Melamp es compromet a portar-los, però és enxampat en l'intent, així que el tanquen en una presó. Al cap d'un any, Melamp sent uns corcs que parlen a l'enteixinat i que comenten que hi ha una biga a punt d'ensorrar-se. Melamp demana que el deixin sortir, i just quan és fora la presó, el sostre s'enfonsa; d'aquesta manera Fílax comprèn que Melamp és un gran endeví i li demana que guareixi la impotència del seu fill Ificle. A canvi d'aquest favor, Fílax regala les vaques a Melamp i amb això Biant pot finalment casar-se amb Pero.

3. L'aventura argiva: després d'aquest episodi, Melamp marxa a Argos, on el rei Pretos li demana que guareixi la follia de les seves tres filles. L'endeví demana com a recompensa una tercera part del regne argiu. Pretos es nega a concedir una paga tan abusiva, i el resultat és que no solament s'agreuja l'alienació de les noies, sinó que s'estén a tota la població femenina d'Argos. Aleshores Pretos torna a suplicar l'ajut de Melamp, el qual exigeix en aquesta ocasió no solament una tercera part del regne per a ell, sinó també una altra tercera part per al seu germà Biant. Acceptades les condicions, es posa fi al col·lapse de la ciutat i d'aquesta manera el llinatge d'Amitaó s'estableix a l'Argòlida.

Són tres episodis amb uns escenaris i unes motivacions pròpies que no impedeixen que el conjunt tingui una certa coherència. Una exposició prou detallada d'aquestes aventures es troba també a Eustaci i als escolis a l'*Odissea*, i a banda d'això hi ha un volum força important de testimonis d'èpoques diverses que, d'una manera o altra, fan referència a un o altre d'aquests episodis. Tot plegat forma un complex trencaclosques que ofereix la possibilitat de reflexionar sobre com es va construir el personatge en les diverses tradicions i com se l'utilitza en el marc de determinats corrents intel·lectuals.

La meua exposició consta de dues parts: en la primera desenvoluparé alguns aspectes concernents al model d'endeví que encarna Melamp, mentre que en la segona m'ocuparé de cert *topos* de la bibliografia sobre el tema que mereix una revisió: es tracta de la relació entre el nostre personatge i Dionís.

7. Apol·lodor I 9,11-12 i II 2,1-2. Em remeto als testimonis T3, T13 i T16 de l'apèndix.

I. Quin model d'endeví encarna Melamp?

I.1. La iniciació de Melamp

Començaré per l'episodi de la iniciació de Melamp, que Apol·lodor explica d'aquesta manera:

Amitaó va establir-se a Pilos, va casar-se amb Idomene, filla de Feres, i va tenir dos fills, Biant i Melamp, el qual residia al camp; davant de casa seva hi havia una alzina on hi havia un niu de serps; els seus criats les mataren i ell, en recollir llenya, va cremar els rèptils però prengué cura de les cries. Quan aquestes es van fer grans, es van posar sobre les seves espatlles mentre dormia, i li purificaren les oïdes. Melamp, en despertar-se ple de temor, comprenia el llenguatge dels ocells que volaven al seu voltant i, aprenent d'ells, predia l'avenir dels homes. També adquirí l'art d'endevinar a partir dels auspicis, i, després del seu encontre amb Apol·lo a les proximitats de l'Alfeu, va esdevenir un magnífic endeví⁸.

L'episodi de les serps llepar les oïdes de Melamp, que expressa d'una manera tan particular el poder de l'endeví i la manera d'aconseguir-lo, es troba narrat amb uns termes semblants en els escolis a Píndar⁹. Val a dir que la facultat profètica consistent a entendre el llenguatge dels ocells és gairebé exclusiva de Melamp; que jo sàpiga, només Tirèsies, segons diu Apol·lodor mateix, va obtenir aquesta gràcia d'Atena, com a compensació per haver-lo deixat cec després de l'incident del bany¹⁰. Porfiri ho recorda així, quan posa aquests dos noms al costat del d'Apol·loni de Tíana com a personatges excepcionals que han sabut comprendre el llenguatge dels animals¹¹.

L'esquema d'aquesta iniciació pot ser antic i, de fet, concorda curiosament amb certa història que es troba a l'*Edda Menor*, en la qual s'explica que Sigurd beu involuntàriament unes gotes de la sang del drac Fáfñir, després d'haver-lo matat, i que com a conseqüència d'això és capaç d'entendre el llenguatge dels ocells —els quals estan parlant precisament del perill que corre l'heroi¹².

El motiu és semblant però el procediment no és el mateix. Apol·lodor diu que les serps purifiquen les oïdes de Melamp. El fet de llepar evoca l'ablució, i doncs és una forma de purificació, que anàlogament a d'altres maneres i d'altres circumstàncies de purificació desfà un bloqueig, un estancament: en aquest cas, es tracta de l'eliminació d'una de les fronteres que limiten la comunicació humana: el do que obté Melamp representa l'accés a un àmbit de

8. Cfr. T3.

9. Cfr. T4.

10. Apol·lodor III 6,7.

11. Porfiri *De abstinentia* III 3.

12. *Skáldskaparmál*, 40. Em remeto a la traducció castellana: SNORRI STÚRLUSSON, *Edda Menor*, Madrid 2000, pp. 152-153.

veus profètiques que es manifesta constantment però que resta fora de l'abast del comú dels mortals.

Segons aquesta versió, doncs, Melamp no apareix exactament com un inspirat, un mitjancer que fa eco de la veu divina amb la pròpia veu, a la manera de Cassandra o de Tirèsies; el paper de la divinitat resta més aviat obscur, i en canvi s'hi evoca un espai de signes profètics en què els ocells del cel i les serps de la terra semblen solidaris. En resum, aquest mite construeix un model de comunicació amb la memòria divina alternatiu del que representa el dèlfic.

Ara bé, Apol·lodor explica també que Melamp, després d'haver-se trobat Apol·lo en els marges de l'Alfeu, va esdevenir un endeví excel·lent. Com passa amb l'episodi de les serps, també només unes poques fonts tardanes reporten aquest excepcional encontre, i malauradament cap no en dóna més detalls. En qualsevol cas, es tracta d'un segon episodi d'iniciació, que Apol·lodor no interpreta com a alternatiu, sinó com a complementari del primer: representa la confirmació definitiva dels poders endevinatoris de Melamp i la seva admissió dins de l'esfera apol·línica.

Els escolis a Apol·loni de Rodes il·lustren com ha afectat la irrupció d'Apol·lo la manera de representar el poder de l'endeví en aquest episodi d'iniciació:

«A les *Grans Ees* es diu que Melamp, que era molt amic d'Apol·lo, va absentar-se del país i va allotjar-se a casa de Polifont. Havent aquest sacrificat un bou, una serp va reptar fins al sacrifici i va matar els servents del rei. Davant de la irritació del rei, Melamp va agafar-la i la va enterrar; i les seves cries, alimentades per ell, li van llepar les oïdes i li van inspirar la màntica»¹³.

En aquest text on Apol·lo fa notar la seva presència, curiosament el poder endevinatori de Melamp hi és representat sota el signe de la inspiració; així, apareix desplaçat la comesa de les serps, les quals *li inspiren la màntica* (ἐμπνεῦσαι τὴν μαντικὴν), limitant-se a duplicar l'acció del déu.

Sigui com sigui, des que Bouché-Leclercq va projectar la sobreposició d'episodis del relat d'Apol·lodor en un esquema evolutiu, subsisteix la idea que en la construcció del personatge de Melamp cal distingir un substrat més o menys primitiu *no apol·lini*, d'un nivell de dades posterior, destinat a reorientar el material ja existent sota el domini d'Apol·lo¹⁴. Evidentment, és la parataxi de motius del text d'Apol·lodor la que suggereix aquesta evolució que empeny Melamp a l'esfera apol·línica. El fet que, si hem de creure l'escolista, la presència d'Apol·lo en la biografia de Melamp es remunti almenys a les *Grans Ees* implicaria que la síntesi d'elements és de data relativament antiga, però evidentment no desmenteix la versemblança de la hipòtesi.

Ara bé, una revisió acurada dels testimonis suggereix que la vinculació de Melamp amb Apol·lo no és una simple capa de vernís que resplendeix da-

13. Cfr. T5.

14. A. BOUCHÉ-LECLERCQ, *Histoire de la divination dans l'antiquité*, vol. II, París 1879 (reimpr. 1963), pp.15-16.

munt un complex mític anterior. Tal com miraré de demostrar, l'episodi de la iniciació descrit per Apol·lodor representa un esforç per solidaritzar dues maneres alternatives de representar l'endeví i els seus poders que es corresponen a dues tradicions distintes i aparentment incomunicades. A continuació proposo de resseguir aquesta fractura en la massa de testimonis, per evidenciar com la duplicitat que marca l'episodi de la iniciació remet a dues maneres diferents de concebre i de representar el *modus operandi* de Melamp en tant que endeví.

I.2. Acció i veu profètica

El mite demostra la vàlua de Melamp com a *mantis* amb les seves gestes: portar les vaques de Fílace, guarir la impotència d'Ificle, guarir la follia de les filles de Pretos. En aquest domini de l'acció, les paraules esdevenen quelcom de secundari. Així, segons el que es desprèn del relat d'Apol·lodor, el do de Melamp implica el reconeixement i la comprensió d'un tipus particular de *veu* profètica, però en canvi la pròpia *veu* profètica de l'endeví no té en realitat una gran importància: el que és essencial no és pas que Melamp *digui* la manera com es pot guarir Ificle, sinó que el guareixi. Així, l'aspecte diguem-ne passiu de la comprensió del llenguatge animal sembla complementar-se amb un aspecte actiu que no consisteix en la verbalització, sinó en l'acció¹⁵.

En realitat, però, no és tant l'acció en general el que m'interessa, sinó un aspecte particular, que és l'acció purificadora, la qual s'exemplifica en els casos únics d'Ificle i de les Prètides. Aparentment, es tracta d'episodis essencials i imprescindibles en la biografia de Melamp, sense els quals s'esfuma la imatge d'*endeví-curandero* que sembla ser-li pròpia. Doncs bé, un repàs dels testimonis porta més d'una sorpresa.

Comencem per les filles de Pretos. Al cant XV de l'*Odissea*, a propòsit de l'aparició en escena de Teoclimen, cert endeví de l'estirp de Melamp, el poeta fa un excurs dedicat al vell *mantis*, en el qual s'evoca —val a dir que en uns termes força críptics— l'aventura de Fílace: com Melamp aconsegueix les vaques i com aconsegueix amb les vaques una dona per al seu germà. Després d'això es diu que Melamp se'n va cap a Argos, on podrà regnar i plantar llinatge, però no es parla de l'aventura de les Prètides.

La cosa podria ser una simple omisió del poeta deguda a raons d'economia narrativa i per tant sense més importància, però la comparació amb d'altres textos fa pensar que potser no és així. Baquilides, en un pean fragmentari, imagina Melamp a Argos:

15. Suárez de la Torre destria entre un nivell verbal i un nivell d'acció, però no considera que l'un exclougui l'altre: «Il y a un niveau plutôt *prophétique* (et cela veut dire *verbal*) mêlé à un autre fondé sur l'intelligence *opérative* du devin (niveau de l'*action*)», *op. cit.* n. 6, p. 17.

[L'endeví] Melamp des d'Argos
 arribà, el fill d'Amitaó,
 i bastí un altar al déu pític
 i un diví santuari (...)
 i Apol·lo honorà en gran manera
 [el recinte sagrat] (...) ¹⁶

Vet aquí, per tant, Melamp venint des d'Argos i construint un santuari precisament d'Apol·lo, cosa que ens recorda la vinculació de l'endeví amb el déu de què ja hem parlat. Doncs bé, el mateix Baquílides explica la guarició de les Prètides en l'oda XI, però no esmenta Melamp per a res. Opino que Dowden no s'equivoca quan conclou que Melamp és un intrús en aquesta història¹⁷.

Més endavant reprendré el problema de l'aventura argiva de Melamp; ara és el moment de centrar-nos en l'altre episodi de guariment i esbrinar què es pot dir sobre l'episodi d'Ificle. I començarem per l'*Odissea*. Trobem una referència a Ificle en el cant XI, on s'evoca l'aventura de Melamp a Fílax; el més remarcable, però, és que el nom no va acompanyat de l'episodi de la guarició. Segons el text homèric, Ificle deixa anar Melamp senzillament perquè aquest li diu tota mena d'oracles:

Sols quan els mesos i els dies anaren passant i va cloure
 l'any de nou el seu gir i tornava la primavera,
 fou que l'alliberà la violència d'Ificles,
 Fent-li di' els averanys; i el voler de Zeus s'acomplia¹⁸.

Pausànies¹⁹ sembla remetre's també a l'*Odissea*, quan diu que Melamp va ser alliberat a canvi de certes profecies que li va demanar Ificle. No hi ha guarició, sinó només revelacions, paraules.

Aquest Melamp que encarna una veu profètica sembla indissociable de la presència d'Apol·lo que presideix el catàleg de la seva nissaga descrit en el passatge esmentat d'*Odissea* XV, en el qual almenys Amfiarau i Polifides són posats en estreta relació amb el déu:

1) (...) Amfiaraos, l'enardidor de gentades,
 Que de tot cor tant Zeus, el qui l'ègida té, com Apol·lo,
 Van estimar²⁰.

16. Baquílides fr. 4, 50-56.

17. Cfr. K. DOWDEN, *op. cit.* n. 3, pp. 106-107.

18. *Odissea* IX 294-7. Els dos darrers versos: καὶ τότε δὴ μιν λῦσε βίη Ἰφικληεῖε θέσφατα πάντ' εἰπόντα· Διὸς δ' ἔτελειετο βουλή. Cfr. T8. Totes les traduccions que doni de l'*Odissea* són de Carles Riba.

19. Pausànies IV 36,3.

20. *Odissea* XV 244-5: λαοσσόον Ἀμφιάρηρον, / ὃν περὶ κῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγίοχος καὶ Ἀπόλλων παντοίην φιλότιγ' (...)

2) I del superb Polifides Apol·lo va fer-ne un profeta
 Entre els mortals, el millor després que morí Amfiaraos (...) ²¹

En resum, a l'*Odissea* se'ns presenta un Melamp relacionat amb l'esfera apol·línica i que demostra la seva vàlua amb l'ús de la veu, profetitzant. Tenint en compte que no s'hi esmenta ni la guarició d'Ificle ni cap altra, hem de concloure que el Melamp purificador prové d'una altra font, que ha tingut més fortuna en la consolidació del seu imaginari tradicional. Ara bé, és possible reconèixer una recordança de la representació de l'endeví que es desprèn l'*Odissea* en certa estàtua de Melamp que descriu Cristodor, en la qual destaca la seva boca oberta a punt d'emetre un oracle ²².

La versió del guariment d'Ificle, a part d'Apol·lodor, es conserva en els escolis a Teòcrit, a Eustaci i als escolis a l'*Odissea* —en aquests darrers casos, el comentarista omple amb el seu propi coneixement el que ell jutja com una omisió d'Homer. Cadascun d'aquests testimonis presenta sensibles divergències, ja que varien les causes de la impotència d'Ificle i també el mitjà de guariment. Alguna versió explota la capacitat d'entendre el llenguatge dels ocells, ja que és un voltor el qui informa Melamp sobre com ha de curar Ificle ²³, i aquest fet en certa manera confirma que aquest episodi és solidari de la iniciació gràcies a les serps.

Encara hi ha més. L'episodi de la guarició d'Ificle sembla anar associat a una reinterpretació de les circumstàncies del patiment de Melamp a Fílax. L'*Odissea*, Pausànies i d'altres testimonis parlen simplement d'uns *desmoí*, uns lligams; però vet aquí que un salt de la imaginació fa que a partir del nom de Fílax, Melamp es trobi tancat dins d'una presó (*phylakê*). L'*Odissea* esmenta el palau de Fílax, però una *phylakê* és tota una altra cosa, és clar.

És en el marc de la novetat d'aquesta presó que es desenvolupa la història dels corcs que roseguen la biga del sostre: la capacitat de Melamp és amplificada fins a la comprensió d'altres bèsties, i així s'explota narrativament una mica més el seu insòlit do.

Per tant, semblen formar un sistema coherent i alternatiu al de l'*Odissea*:

1. La iniciació de Melamp per part d'unes serps.
2. El fet que aquesta iniciació impliqui comprendre el llenguatge dels ocells.
3. Que la prova de Melamp a Fílax comporti el tancament en una *phylakê*.
4. Que Melamp demostrï la seva vàlua com a *mantis* per la via d'entendre el llenguatge dels animals.
5. Que Melamp adjunti a aquesta capacitat diguem-ne més aviat passiva la capacitat activa de guarir.

21. *Odissea* XV 252-5: αὐτὰρ ὑπέρθυμον Πολυφείδεα μάντιν Ἀπόλλων / θῆγε βροτῶν ὄχ' ἄριστον, ἐπεὶ θάνεν Ἀμφιάραος / ὅς ὁ ὕπερρησίνδ' ἀπενάσσατο πατρὶ χολωθεὶς, / ἔνθ' ὁ γε ναιετάων μαντεύετο πᾶσι βροτοῖσι.

22. *Antologia Palatina* II 1,243

23. Cfr. T13 i T14.

Ificle infereix sense cap dificultat que el mateix que ha predit l'esfondrament del sostre pot guarir-lo de la seva disfunció. En aquesta fantasia hi ha perfectament assumida aquella idea que meravella Eustaci, quan recorda que per als antics la medicina i l'endevinació formen un tot:

«Perquè diuen que és una ciència comuna la medicina i la màntica; Melamp i Poliidos van esdevenir reputats en una i altra²⁴».

Aquest personatge que Eustaci cita al costat de Melamp, Poliidos, pertany a la seva línia familiar, però curiosament no és esmentat en el catàleg de l'*Odissea* XV²⁵. Paga la pena d'observar que en certa història d'aquest Poliidos reapareixen, per bé que ordenats segons una altra lògica narrativa, els motius essencials del mite de Melamp²⁶: diu que Minos estava preocupat per la sobtada desaparició del seu fill Glauc, així que va fer venir una sèrie d'endevins, entre els quals hi havia Poliidos. Aquest va saber que Glauc era mort, ofegat dins d'una tinalla de mel, gràcies a una òliba —*glaux* és el terme amagat sota la traducció *noctua*—, i el seu pare, enrabiad perquè hauria preferit que li tornessin el seu fill amb vida, va tancar l'endeví i el cadàver en una cel·la. Poliidos, però, se'n va sortir bé: quan tot semblava perdut, va entrar una serp a la cel·la i ell la va matar. Llavors van comparèixer unes altres serps amb una herba, van fregar amb ella la companya morta i aquesta va ressuscitar. Seguint l'exemple, Poliidos va fer el mateix amb el petit Glauc, el qual també va tornar miraculosament a la vida.

La saviesa de les serps, l'avís dels ocells, el motiu del tancament semblen marques del mateix sistema de Melamp; es pot afegir a això el fet que l'acció màgica de tots dos endevins consisteix a posar remei a una interrupció en la línia familiar a causa d'un problema amb la descendència: un fill impotent en el cas d'Ificle, i en el cas de Glauc, encara pitjor: un fill mort. Pel que fa a les filles de Pretos, es tracta d'una situació anàloga, ja que la bogeria els anul·la la via del matrimoni.

La fase de *bloqueig* que pateixen tots dos endevins en trobar-se reclosos sembla un pas necessari per a l'èxit final de la seva empresa i presenta unes misterioses implicacions de caràcter mimètic: Poliidos és tancat amb el cadàver, i doncs assimila la seva immobilitat, el seu aïllament; de la mateixa manera, Melamp és tancat en una cel·la i en això reproduïx la reclusió de les vaques a Fílax. Sembla que l'endeví ha de sofrir en el propi cos, en una mesura més o menys simbòlica, el problema que ell ha vingut a resoldre. És la intervenció del cos i no l'ús de la paraula, el que destaca en aquest episodi de la narració. Potser aquest procés mimètic va lligat als mètodes curatius

24. Eustaci, *Com. a la Iliada*, I 78 (sobre el passatge d'*Iliada* I 62-64): κοινή πῶς ἐστὶ τέχνη ἱατρικὴ καὶ μαντικὴ, Μελάμπους οὖν καὶ Πολύειδος ἀμφοτέρω ἐπ' ἀμφοῖν ἔνδοξοι ἐγένοντο.

25. En el text homèric s'esmenta un tal Clitos, immortalitzat per l'Aurora, i per tant desaparegut de la faç de la terra sense deixar rastre. Però en d'altres textos sí que deixa rastre, un fill anomenat Cèranos, el qual al seu torn engendrarà aquest Poliidos de què parla Eustaci.

26. La història es troba a Higini, *Fab.* 136.

homeopàtics de Melamp. Donaré a manera d'exemple la versió d'Apol·lo-dor: Melamp esbrina que la causa de la disfunció d'Ificle és cert sacrilegi comès pel seu pare, Fílac, el qual, en certa ocasió que estava capant xais, va deixar el ganivet al costat d'Ificle; en fugir aquest corrents, espantat, Fílac va clavar el ganivet en una alzina sagrada —en alguna altra versió, més explícita i per tant menys interessant, Fílac clava el ganivet directament en els genitals del nen. Melamp troba el ganivet, ocult enmig de l'escorça que ja havia crescut al seu voltant, i en raspa el rovell. Després el dona a beure a Ificle durant deu dies, i d'aquesta manera l'home recupera la seva capacitat de tenir fills.

Sigui com sigui, fa la impressió que la imatge d'un Melamp investit per les serps, intèrpret del llenguatge dels ocells i guaridor s'ha desenvolupat en una determinada perspectiva de la saga familiar dels melampòdides²⁷, però és impossible de determinar d'on ha sortit. La *Melampòdia* pseudohesiòdica seria una possible candidatura, però l'escassetat de dades no permet d'emetre cap judici amb certesa.

Arribem a la conclusió, doncs, que és possible establir a partir dels testimonis una doble tradició de data antiga pel que fa a la concepció del model d'endeví que encarna Melamp:

- D'una banda, l'*Odissea*, on s'il·lumina l'estirp de Melamp sota l'aura d'Apol·lo i on, en perfecta consonància, la manera d'actuar del nostre personatge s'ajusta al model endevinatori dèlfic, caracteritzat per l'ús de la veu. No hi ha ni serps ni episodis de guarició.
- D'altra banda, una altra font, desconeguda, d'on procedeix l'associació de la màntica amb la medicina en la figura de Melamp, i en la qual cal inserir els episodis que esdevindran més característics de la seva biografia:
 - La iniciació per part d'unes serps en la comprensió del llenguatge dels ocells (capacitat passiva)
 - La guarició d'Ificle i de les filles de Pretos (capacitat activa)

Tenint en compte que almenys l'episodi de la guarició de les filles de Pretos apareixia al *Catàleg* pseudohesiòdic²⁸, que a les *Grans Eees* s'explicava la iniciació de Melamp i que potser una bona part d'aquesta història procedeix de la *Melampòdia*, no deixa de cridar l'atenció la concentració d'aquesta segona manera de representar Melamp al voltant del nom d'Hesíode. En realitat, sembla que la contribució de cadascuna d'aquestes obres en la història de

27. Les serps poden haver tingut quelcom d'heràldic en el llinatge d'Amfiarau: així a Píndar (*Pítica* VIII), Alcmeó, fill d'Amfiarau, porta una serp en l'escut en l'expedició dels Epígons. L'escoliasta dona unes quantes raons: perquè la serp és un animal relacionat amb la màntica, o per reforçar la seva connexió amb Melamp. Cfr. T4.

28. Cfr. T18.

Melamp és desigual i per tant convé no precipitar-se en una conclusió que exigiria una reflexió apart.

II. Dionís en la tradició de Melamp

La segona part de la meua exposició, com ja he dit, té a veure amb un problema clàssic: amb quina divinitat pot vincular-se l'estrat diguem-ne *no apol·lini* de la biografia de Melamp.

Parke va relacionar Melamp amb els *Selloi* de Dodona, i doncs amb el món dels oracles de Zeus²⁹. Però les preferències generals més aviat segueixen fidels a l'esquema evolutiu traçat per Bouché-Leclercq, que fa passar el personatge des de l'esfera dionisiaca a la d'Apol·lo. Bouché-Leclercq, en concret, afirma que Melamp és un «ancien apôtre de Dionysos, conçu comme divinité chthonienne³⁰»; amb aquest afegitó més aviat evasiu («conçu comme divinité chthonienne») evidentment mira d'integrar en la teoria la versió no apol·línica de la iniciació de Melamp, on apareixen serps però no pas Dionís. Per dir un altre cas, Casadio diu que Melamp encarna un antic poeta reformador de la religió dionisiaca, com Orfeu³¹. La peça clau d'aquestes fantasies és sobretot un desconcertant passatge d'Heròdot. En aquest text, l'autor raona que el culte dionisiac ha d'haver estat una importació d'Egipte, i hi afegeix un assertament estrany però que és dit amb un grau altíssim de convenciment:

Em sembla que Melamp, el fill d'Amitaó, no ignorava pas aquest sacrifici, sinó que el coneixia molt bé; en efecte, Melamp fou el qui ensenyà als grecs el nom de Dionís, el ritus i la processó del fal·lus. Ara bé, per dir-ho amb justesa, no donà pas una completa explicació de tot, sinó que els savis que vingueren després d'ell ho van aclarir millor. Melamp fou qui introduí el fal·lus dut en la processó de Dionís i els grecs, aprenent-ne d'ell, fan el que fan. Jo dic que Melamp, esdevingut un home savi, s'apropià de l'art de l'endevinació i havent après d'Egipte moltes altres coses les va ensenyar als grecs i també el culte de Dionís, modificant-lo poc. No diré que s'haguessin instituït al mateix temps els ritus del déu d'Egipte i els dels grecs; perquè aleshores tindrien el mateix caràcter que els costums grecs, i no haurien estat introduïts recentment. No diré tampoc que els egipcis van prendre dels grecs això ni cap altre costum. Crec més versemblant que Melamp

29. H.W. PARKE, *The Oracles of Zeus. Dodona, Olimpia, Ammon*, Oxford 1967, pp. 165 ss. Citat en l'article esmentat (n. 6) d'E. SUÁREZ DE LA TORRE, p. 11.

30. A. BOUCHÉ-LECLERCQ, *op. cit.* n. 14, p. 15.

31. G. CASADIO, *op. cit.* n. 5, p. 73: «Melampo è invero il propagandista per eccellenza del culto dionisiaco nel Peloponneso e in questa mansione appare come il concorrente di Orfeo (...)», i p. 74: «Melampo dunque fu un profeta riformatore della religione dionisiaca e la sua attività si esplicò soprattutto in una reinterpretazione, in chiave probabilmente mistica, dei *phallegphoria*».

aprengué tot allò referent a Dionís de Cadme el de Tir i els fenicis emigrats amb ell a la terra que avui dia s'anomena Beòcia³².

Heròdot fa procedir una part important dels elements de la religió grega d'Egipte, fins al punt de concloure que «gairebé els noms de tots els déus van venir d'Egipte a Grècia»³³ i en algun cas troba els candidats idonis per a aquesta importació en personatges antics als quals es reconeixia una doble connexió amb Grècia i Egipte. En el cas dels misteris de Demèter, Heròdot recorre a les filles de Dànu, que fugint d'Egipte a Argos haurien portat amb elles el costum i l'haurien ensenyat a les dones dels Pelasgs. En el cas dels ritus dionisiacs, apunta el nom de Melamp sense dubtar-ho ni un moment. Les raons d'aquesta elecció resten obscures, atès que Heròdot mateix no les explica. Hom pot preguntar-se què hi ha d'invenció pròpia en aquesta exposició dels fets i què sembla procedir d'alguna font d'informació que l'autor coneix. El cert és que Heròdot assenyalava de manera clara les seves hipòtesis: són els assertaments encapçalats per expressions com «em sembla que...», «jo dic que...», «no diré que...», «crec més versemblant que...», que són aquells en què s'argumenta el següent:

- 1) Que el culte de Dionís a Grècia procedeix d'Egipte.
- 2) Que fou Melamp qui l'aprengué d'Egipte i l'ensenyà als grecs.

En definitiva, tota la part en què es fa entrar en joc Egipte. En canvi, l'historiador no sembla plantejar una hipòtesi pròpia quan diu senzillament que Melamp va introduir el culte de Dionís a Grècia. Es pot observar, en efecte, que el nom de l'endeví sembla sorgir del no-res en el discurs herodoteu: «Em sembla que Melamp, el fill d'Amitaó, no ignorava pas aquest sacrifici, sinó que el coneixia molt bé». La raó d'aquesta brusca irrupció és donada en la frase següent: «en efecte, Melamp fou el qui ensenyà als grecs el nom de Dionís, el ritus i la processó del fal·lus». El raonament d'Heròdot parteix d'aquesta premissa i es desenvolupa de la manera següent: Melamp fou l'introduïdor del culte de Dionís a Grècia; el culte de Dionís a Grècia és si fa no fa el mateix que a Egipte; però no pot ser que es tracti de desenvolupaments paral·lels, ni que els egipcis el copiessin dels grecs; en conseqüència, Melamp el va aprendre d'alguna manera d'Egipte i el va introduir a Grècia. El cert és que Heròdot està ben disposat a fer malabarismes per mantenir Melamp en aquesta història, ja que, com que no consta en el mite que l'endeví hagués passat mai per Egipte, ha de recórrer —i aquí deixa clar que és la seva opinió— a una figura intermediària que serveix de pont: malgrat les dificultats que implica una hipòtesi així, Heròdot postula que Cadme hauria transmès el seu coneixement sobre Dionís a l'home de Pilos³⁴. La

32. Cfr. T21.

33. Heròdot II 50. La cita és cèlebre i evidencia el fet que Heròdot exposa la seva pròpia hipòtesi: *σχεδὸν δὲ καὶ πάντων τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ἔξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι μὲν γὰρ ἐκ τῶν βαρβάρων ἦκει, πυνθανόμενος οὕτω εὐρίσκω ἔόν. δοκέω δ' ὄν μάλιστα ἀπ' Αἰγύπτου ἀπίσχυται.*

34. Sobre aquesta qüestió, em remeto al comentari antic però eficaç d'A. WIEDEMANN, *Herodots zweites Buch mit sachlichen Erläuterungen*, Leipzig 1890, reimpressió Milà 1971, p. 229.

complexitat d'aquest esquema fa pensar que Heròdot intenta salvar el nom de Melamp més que no pas imposar-lo com una novetat. D'altra banda, la idea que Melamp ensenyà als grecs el nom de Dionís i el seu culte no necessita als ulls d'Heròdot el suport de cap argument, com si fos quelcom sobrerament conegut i acceptat: en definitiva, sembla posseir una força de veritat que només pot donar la tradició. Però quina tradició?

Tot i que no ens consta que ningú abans que ell hagués dit una cosa així, podria ser que Heròdot es limités a reproduir una informació recollida d'algun lloc; però en general s'acostuma a pensar que Heròdot es basa en les dades del mite, a partir de les quals fa una inferència que ell creu tan lògica que no troba necessari donar-ne explicacions, en la mesura que no és conscient —o fingeix no ser conscient— que es tracta simplement d'una hipòtesi seva. Rohde ja va assenyalar que el paper de Melamp en l'episodi de guarició argiu hauria portat Heròdot a considerar-lo el fundador de les festes dionisiàques³⁵. Hom creu que en aquest mite s'estableix un ferm lligam entre l'endeví i el déu³⁶, i per tant caldrà prendre'l com a punt de partida per examinar en quins termes es pot parlar d'un Melamp *dionisiac*.

Ken Dowden estudia en el seu excel·lent llibre *Death and the Maiden* les diverses versions d'aquest mite i mostra com s'han contaminat dues històries semblants³⁷:

- ⟨ La història de les Prètides, en la qual s'explica com les filles del rei de Tirint van ser enfollides per Hera per haver-la ofès amb un comentari desraonat sobre la seva estàtua o el seu santuari.
- ⟨ La història de les dones d'Argos, les quals van ser enfollides per Dionís en temps del rei Anaxàgores pel fet d'haver-se negat a concedir-li la *timé* que es mereix i van ser guarides per Melamp.

Les Prètides i Melamp s'han combinat amb fortuna en les diverses tradicions. Apol·lodor coneix dues versions alternatives que mostren com es confonen els elements originals d'una i altra història: Acusilau i Ferècides mantien Hera com a causant de la follia; en canvi, Hesíode —malauradament Apol·lodor no n'especifica l'obra— encaixava les Prètides en comptes de les dones d'Argos en la història on intervé Melamp.

A grans trets, pel que fa a la combinatòria de personatges en la història de les filles de Pretos, obtindríem aquestes versions:

35. E. ROHDE, *Psyche: Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen*, trad. esp. *Psique: la idea del alma y la inmortalidad entre los griegos*, Mèxic 1994², p. 164 —l'obra original s'edità en dos volums, el 1891 i el 1894.

36. Cfr. per exemple M.P. NILSSON, *Geschichte der griechischen Religion*, Múnic 1941, p. 582: «Melampus heilte die Frauen (*b.e.* les dones argives) durch Zaubermittel und Reinigungen (...) Melampus war so eng mit der dionysischen Bewegung verbunden, daß Herodot ihm die Einführung des Dionysosnamens und des Phallosdienstes aus Ägypten zuschreibt». Nilsson assumeix la reflexió de Rohde.

37. *Op. cit.* n. 3, pp. 73-80. De fet, la idea que s'hagin contaminat les dues versions no és nova. Cfr. M.P. NILSSON, *op. cit.* nota anterior, p. 580.

- ⟨ Amb Hera i sense Melamp = tradició de Tirint (segons Dowden, l'original).
- ⟨ Amb Hera i Melamp = certa tradició argiva, recollida per Acusilau d'Argos.
- ⟨ Amb Dionís i Melamp = versió que prové d'Hesíode (sense que es pugui determinar quina obra).

El rol de purificador de Melamp, doncs, tant serveix en una versió on la divinitat causant de desgràcia sigui Dionís com Hera; de moment, sembla més una qüestió d'ús d'un nom prestigiós ancorat d'alguna manera a la memòria d'Argos més que no pas d'una particular relació entre Dionís i Melamp. De totes maneres, és fàcil de veure en aquest personatge que reintegra les dones a la seva normalitat social després del temps de l'alienació dionisiaca un còmplice del déu, més que no pas un oponent; però també fa la impressió que es tracta d'una complicitat circumstancial. Per bé que la crisi de les dones argives ha de tenir com a conseqüència l'acceptació del déu i la institució del seu culte, cal adonar-se que el mite no insinua pas que Melamp ensenyés ni als argius ni a ningú altre aquest culte: la seva comesa consisteix a eliminar el *miasma*, per tant hi actua simplement com el que és, un purificador de renom, i per llogar-lo el rei argiu perd justament dues terceres parts del seu reialme. De fet, la presència de l'endeví en aquesta història sembla tenir més a veure amb una qüestió de genealogia local que amb Dionís³⁸.

De totes maneres, ens podem fer encara una altra pregunta: si el context dionisiac imprimeix al nostre personatge una manera determinada d'actuar. Apol·lodor, en explicar el mite de les Prètides, du a terme una fusió de versions, ja que en el desenvolupament dels fets es detecta un cert cosit: de bon primer la follia només afecta les tres noies, però quan Pretos refusa a Melamp la tercera part del regne, llavors enfolleixen totes les dones, les quals, després d'haver matat els seus propis fills, abandonen les llars i es posen a vagar per llocs solitaris; evidentment aquí aflora l'obra de Dionís.

Per tant, és possible que també estigui inspirada en una versió *dionisiaca* la manera com Apol·lodor explica que Melamp guarí les noies —que, d'altra banda, no es troba registrada enlloc més: en aquesta ocasió l'endeví recorre a unes danses agitades, mitjançant les quals, amb l'ajut d'uns joves vigorosos, les condueix cap a Sició enmig de crits i desori. Es tracta d'un procediment que consisteix a vèncer el desordre amb el desordre, i per tant, com en el cas d'Ificle, manté l'emmirallament entre impuresa i mitjà de purificació.

Així doncs, el context dionisiac no suposa cap alteració essencial en el model de *iatromantis* que es perfila en la tradició no homèrica, atès que per l'analògica manera de guarir de Melamp, unes danses agitades són la resposta que escau al desordre que afecta les noies. En conseqüència, no sembla que cal-

38. En els escolis a la *Nemea* IX 30 de Píndar, per exemple, es troba minuciosament recollida la triple dinastia argiva dels Melampòdides, els Biàntides i els Prètides.

gui deduir a partir d'aquest fet qualsevol fantasia sobre una vinculació particular entre l'endeví i el déu.

Sense sortir del mite de les Prètides, voldria repassar una altra via susceptible de traçar un nexa entre Melamp i Dionís, i que també té a veure amb el procediment de guarició. La majoria de testimonis esmenten com a escenari de la guarició de les Prètides no pas Sició, com Apol·lodor, sinó un indret de l'Arcàdia anomenat Lousos, el qual ja formava part d'aquesta història abans de la irrupció de Melamp. Pausànies coneix el lloc, que en el seu temps ja no era més que una venerable runa envoltada de llegenda, i recorda el santuari d'Àrtemis on Melamp va culminar la guarició de les noies³⁹; doncs bé, a la vora de Lousos hi havia una font sobre la qual es contava una història que Pausànies sembla desconèixer. Pausànies afirma que Lousos és ja a la frontera de Clítor. I a Clítor, segons Filarc, es trobava una font de propietats sorprenents: qui bevia d'ella, ja no podia suportar mai més l'olor del vi⁴⁰.

Eudox⁴¹ parla també d'aquesta font arcàdica que fa avorrir el vi i aclareix que és aquí que Melamp, després d'haver guarit les Prètides, va llençar els estris de la purificació (*apokathármata*). El text es troba citat en diversos testimonis tardans i la tradició, que, pel que sembla, va tenir bona fortuna, arriba fins a Plini, el qual converteix la font en un llac, però continua recordant la localització geogràfica de Clítor⁴². És aquesta, doncs, una tradició local popular que conserva de manera divertida el record permanent de l'acció guaridora de Melamp, però novament dubto que d'aquí es puguin treure més conclusions sobre una vinculació de l'endeví amb el culte dionisiac.

Hi ha, però, una altra història sobre Melamp que ofereix una visió molt més conciliadora de l'aigua i del vi: Ateneu diu que, segons l'historiador Estàfil, Melamp va descobrir la barreja del vi amb aigua, amb la qual cosa tenim, almenys des d'època hel·lenística, un Melamp investit *protos beuretês* d'un element tan fonamental de la cultura grega i de l'àmbit dionisiac en concret com és el vi amarat. Encara Eustaci pot recordar com alguns atribueixen aquesta gran troballa a l'endeví⁴³. En principi, aquesta nova faceta no és pas incompatible amb l'episodi mític de les Prètides: de la mateixa manera que l'endeví guareix les noies amb aigua, l'invent que li és atribuït permet de domesticar la follia del vi pur; però, al meu entendre, més aviat fou la vinculació establerta per Heròdot entre l'endeví i el déu la que propicià el fet que, arribada la febre de trobar *protoi beuretaí* per a tot, Melamp no se n'escapés i li fos atribuïda aquesta dionisiaca innovació.

A propòsit d'Heròdot, reprendrem la connexió entre Melamp i Egipte. Heròdot mateix afirma que Melamp va aprendre d'Egipte moltes altres coses, a part del culte de Dionís, i que les va ensenyar als grecs: quedava així oberta una via que no va deixar de ser explotada posteriorment. Climent d'Alexan-

39. Cfr. T20.

40. Cfr. T25.

41. Cfr. T24.

42. Plini *NH* XXXI 16: «Vinum in taedium uenire iis, qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus.»

43. Eustaci *Com. a l'Odissea* II 139 (sobre el passatge d'*Odissea* XVII 250).

dria evoca certa tradició que feia Melamp responsable del culte de Demèter⁴⁴, però Diodor de Sicília dóna una informació encara més sorprenent: portant fins a les últimes conseqüències els principis d'Heròdot, Diodor inclou Melamp en un curiós elenc de personatges grecs que s'haurien format a Egipte i que haurien dut d'allí la seva saviesa a l'hel·lenitat; en el catàleg hi ha des de figures mítiques com Dèdal fins a Plató mateix. No cal dir que Melamp hi és present, al costat de dos poetes mítics tan il·lustres com Orfeu i Museu. I el cas és que aquest veïnatge acaba resultant estranyament significatiu, ja que Diodor no solament li atribueix haver dut d'Egipte el culte de Dionís, sinó també uns relats a propòsit dels déus:

«Diuen que Melamp va dur d'Egipte als grecs el culte de Dionís i el que es conta sobre Cronos, sobre la Titanomàquia i el conjunt d'allò que s'esdevingué als déus»⁴⁵.

En resum, el contingut d'una possible teogonia. És clar que Diodor no parla pas explícitament de cap poema: podria tractar-se d'una observació d'abast general al mateix nivell que «Melamp va introduir el culte de Dionís», sense implicar el mitjà concret pel qual s'hauria produït aquest ensenyament, ja que, d'una banda, resulta sospitos que ningú més no parli d'aquest poema i, d'altra banda, podria ser que Diodor es limités a unir dos caps que Heròdot deixa deslligats: en efecte, Heròdot ja deia que els noms de gairebé totes les divinitats havien arribat a Grècia des d'Egipte, només que no atribuïa aquesta importació massiva a Melamp. Estaríem doncs davant d'un simple intent de donar al relat herodoteu una major coherència, convertint Melamp en el gran artífex de tots els cultes de Grècia i no solament dels de Dionís. De totes maneres, és cert que Diodor no parla de cultes, sinó de mitologia, i això ja és una altra cosa. Melamp ha passat a compartir, juntament amb Orfeu i Museu, l'estatus de poeta mític, i com a tal West l'inclou en el seu elenc⁴⁶. Tenint en compte que allò que Diodor escriu sobre Egipte procedeix en bona part d'Hecateu d'Abdera, la novetat d'un Melamp poeta mític se situaria almenys al segle III aC.

A manera de conclusió, es pot dir que l'establiment d'un nexa sòlid entre Melamp i Dionís és, de fet, obra d'Heròdot. És ell qui va preparar el terreny perquè almenys des d'època hel·lenística s'atribuís a Melamp l'estatus de descobridor del vi amarat, i també perquè se l'afegís al nombre de personatges relacionats d'una manera o altra amb Dionís com Orfeu. Per tant, els indicis d'un Melamp *dionisiac* s'han de buscar en el context dels corrents intel·lectuals de l'època, més que no pas en l'opaca imatgeria dels seus mites. En qualsevol cas, la prudència desaconsella de construir un discurs sobre aquesta qüestió que barregi indiscriminadament un conjunt de dades tan divers⁴⁷.

44. *Stromata* VI 2,26.

45. Cfr. T26.

46. M.L. WEST, *The Orphic Poems*, Nova York 1983, pp. 53-54.

47. Un exemple d'aquest tipus de construccions teòriques és l'article de P. SCARPI, «Melampus e i miracoli di Dionysos», *Perennitas. Studi Angelo Brelich*, Roma 1980, pp. 431-444.

Ja per acabar, jo observaria que aquest Melamp esdevingut poeta mític fa un curiós contrast amb les paraules d'Heròdot en el passatge citat, quan afirma que Melamp no donà una explicació dels cultes que introduïa. Aquesta gestualitat desprovista d'explicació, i per tant més misteriosa, sembla tenir als ulls d'Heròdot un caràcter apropiadament arcaic. L'acció per damunt de la paraula, el gest ritual per damunt de l'aclariment verbal, són característiques que la tradició, o almenys certa tradició, ha associat al més antic dels endevins.

I. Sobre el nom de Melamp

T1 Escolis a Teòcrit III 43-45

Μελάμπους δὲ ἐκλήθη, ὅτι γεννηθεὶς ἐξετέθη παρὰ τῆς μητρὸς Ῥοδόπης ἐν ὑλώδει τόπῳ παντὸς δὲ τοῦ σώματος σκεπομένου μόνους ἦν γυμνὸς τοὺς πόδας καὶ ἐξεκαύθη ὑπὸ τοῦ ἡλίου. διὰ τοῦτο Μελάμπους ἐκλήθη,

T2 Escolis a Apol·loni de Rodas 118-21

μήτηρ δὲ Μελάμποδος Δωρίππη, ὡς Διευχίδα. φησὶ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ὀνόματος, ὅτι τεκοῦσα αὐτὸν ἢ μήτηρ εἰς σύνδενδρον ἐξέθετο τόπον, συνέβη δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὑπὸ ἡλίου μελανθῆναι ἀσκίους ὄντας.

II. La iniciació de Melamp

T3 Apol·lodor I 9,11

Ἄμυθῶν μὲν οὖν οἰκῶν Πύλον Εἰδομένην γαμῆ τὴν Φέρητος, καὶ γίνονται παῖδες αὐτῷ Βίας καὶ Μελάμπους, ὃς ἐπὶ τῶν χωρίων διατελῶν, οὔσης πρὸ τῆς οἰκίσεως αὐτοῦ δρυὸς ἐν ἧ φωλεὸς ὄφρων ὑπήρχεν, ἀποκτεινάντων τῶν θεραπόντων τοὺς ὄφεις τὰ μὲν ἔρπετὰ ξύλα συμφορήσας ἔκαυσε, τοὺς δὲ τῶν ὄφρων νεοσσὺς ἔθρεψεν. οἱ δὲ γενόμενοι τέλειοι παραστάντες αὐτῷ κοιμωμένωντων ὤμων ἐξ ἑκατέρου τὰς ἀκοὰς ταῖς γλώσσαις ἐξεκάθειρον. ὁ δὲ ἀναστὰς καὶ γενόμενος περιδεῆς τῶν ὑπερπετομένων ὀρνέων τὰς φωνὰς συνίει, καὶ παρ' ἐκείνων μανθάνων προύλεγε τοῖς ἀνθρώποις τὰ μέλλοντα. προσέλαβε δὲ καὶ τὴν διὰ τῶν ἱερῶν μαντικήν, περὶ δὲ τὸν Ἄλφειὸν συντυχῶν Ἀπόλλωνι τὸ λοιπὸν ἄριστος ἦν μάντις.

T4 Escolis a Píndar *Pítica* VIII 64

(Ἄλκμαίων Ἀμφιάρεω) εἶχε δὲ ἐπίσημον ἐν τῇ ἀσπίδι δράκοντα. ἢ ὡς ἐπιτήδειόν φασιν ὄν τὸ ζῶον πρὸς οἰωνίσματα· μάντις γὰρ ἦν Ἀμφιάρεω. ἢ καθὸ ἦν ἀπὸ Μελάμποδος, οὗ ἰστοροῦσι δύο δράκοντας διαλεῖξαι τὰς ἀκοὰς καὶ διατρήσαι· διὸ ἐδόκει αἰσθάνεσθαι τῆς τῶν ἄλλων ζώων φωνῆς.

T5 Escolis a Apol·loni de Rodas 118-21 = Hesíode *Grans Ees* fr. 261

ἐν δὲ ταῖς Μεγάλαις Ἡοίαις λέγεται, ὡς ἄρα Μελάμπους φίλτατος ὢν τῷ Ἀπόλλωνι ἀποδημήσας κατέλυσε παρὰ Πολυφόντη. βοὸς δὲ αὐτῷ τεθυμένος, δράκοντος ἀνερπύσαντος παρὰ τὸ θῦμα, διαφθεῖραι αὐτὸν τοὺς θεράποντας τοῦ βασιλέως· τοῦ δὲ βασιλέως χαλεπήναντος τὸν Μελάμποδα λαβεῖν καὶ θάψαι, τὰ δὲ τούτου ἔγγονα τραφέντα ὑπὸ τούτου λείχων τὰ ὄψα καὶ ἐμπνεῦσαι αὐτῷ τὴν μαντικήν.

T6 Escolis a l'*Odissea* IX 290

Μελάμπους δὲ ὁ Ἄμυθάονος ὑπὸ δρακόντων τὰ ὄτα καθαρθεῖς, ὡς καὶ τῶν ἀλόγων ἐπακούειν ζῴων (...)

III. Melamp a Tessàlia

III.1 Referència general a l'episodi

T7 *Odissea* XV 225-242

ἀτὰρ (Θεοκλύμενος) γενεὴν γε Μελάμποδος ἔκγονος ἦεν,
ὅς πρὶν μὲν ποτ' ἔναιε Πύλῳ ἔνι, μητέρι μῆλων,
ἀφνειὸς Πυλίοισι μέγ' ἔξοχα δώματα ναίων·
δὴ τότε γ' ἄλλων δῆμον ἀφίκετο, πατρίδα φεύγων
Νηλέα τε μεγάθυμον, ἀγαυότατον ζώντων,
ὅς οἱ χρήματα πολλὰ τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτὸν
εἶχε βίη. ὁ δὲ τεῖος ἐνὶ μεγάροις Φυλάκοιο
δεσμῶ ἐν ἀργαλέῳ δέδετο, κρατέρ' ἄλγεα πάσχων
εἵνεκα Νηλῆος κούρης ἄτης τε βαρείης,
τὴν οἱ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ δασπλήτις Ἐρινύς.
ἀλλ' ὁ μὲν ἔκφυγε κῆρα καὶ ἦλασε βοῦς ἐρμιύκους
ἔς Πύλον ἐκ Φυλάκης καὶ ἐτείσατο ἔργον ἀεικῆς
ἀντίθεον Νηλῆα, κασιγνήτῳ δὲ γυναῖκα
ἠγάγετο πρὸς δώμαθ'· ὁ δ' ἄλλων ἵκετο δῆμον,
Ἄργος ἔς ἱππόβοτον· τόθι γάρ νύ οἱ αἴσιμον ἦεν
ναίεμεναι πολλοῖσιν ἀνάσσοντ' Ἀργείοισιν.
ἔνθα δ' ἔγημε γυναῖκα καὶ ὑψερφεὲς θέτο δῶμα,
γείνατο δ' Ἀντιφάτην καὶ Μάντιον, υἱὲ κραταιῷ.

III.2 Melamp és fet presoner i és alliberat pel fet de pronunciar certes revelacions

T8 *Odissea* XI 281-297

καὶ Χλῶριν εἶδον περικαλλέα, τὴν ποτε Νηλεὺς
γῆμεν ἔδν διὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἔδνα,
ὀπλοτάτην κούρην Ἀμφίονος Ἰασίδαο,
ὅς ποτ' ἐν Ὀρχομενῶ Μιννηΐῳ Ἴφι ἀνασσεν·
ἠ δὲ Πύλου βασίλευε, τέκεν δὲ οἱ ἀγλαὰ τέκνα,
Νέστορά τε Χρομίον τε Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον.
τοῖσι δ' ἐπ' ἰφθίμην Πηρῶ τέκε, θαῦμα βροτοῖσι,
τὴν πάντες μνώνοντο περικτίται· οὐδέ τι Νηλεὺς
τῶ ἐδίδου, ὅς μὴ ἔλικας βόας εὐρυμετώπους
ἐκ Φυλάκης ἐλάσειε βίης Ἴφικληίης
ἀργαλέας. τὰς δ' οἶος ὑπέσχετο μάντις ἀμύμων
ἐξελάαν· χαλεπὴ δὲ θεοῦ κατὰ μοῖρα πέδησε
δεσμοὶ τ' ἀργαλέοι καὶ βουκόλοι ἀγροῖῳται.
ἀλλ' ὅτε δὴ μῆνές τε καὶ ἡμέραι ἐξετελεῦντο

ἄψ περιτελλομένου ἔτεος καὶ ἐπήλυθον ὄραι,
καὶ τότε δὴ μιν ἔλυσε βίη Ἴφικληΐη
θέσφατα πάντ' εἰπόντα· Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή.

T9 Eustaci I 414-416 (comentari als versos de l'*Odissea* del test. anterior)
(...) θαῦμα ἦν ἡ Πηρώ. Νηλεὺς δὲ οὐκ ἤθελέ τινα δοῦναι αὐτήν, ὅς μὴ ἔλικας βόας
εὐρουμετώπους ἐκ φυλάκης ἐλάσειε βίης Ἴφικληΐης. ἀργαλέας, ἡγουν δυσκόλους
καὶ ἐργάδεις κτηθῆναι καὶ ἀπελαθῆναι. τὰς δ' οἷος ὑπέσχετο μάντις ἀμύμων ὁ
Μελάμπους ἐξελάαν. χαλεπὴ δὲ θεοῦ κατὰ μοῖρ' ἐπέδησε, δεσμοὶ τ' ἀργαλέοι καὶ
βουκόλοι ἀγροῖῳται. ὧν ἕνεκα καὶ αἱ βόες ἀργαλέαι ἦσαν. ἀλλ' ὅτε δὴ μῆνές τε καὶ
ἡμέραι ἐξετελεῦντο, ἄψ περιτελλομένου ἔτεος, καὶ ἐπήλυθον ὄραι, αἱ τοῦ ἐφεξῆς
δηλαδὴ ἔτους, καὶ τότε δὴ μιν ἡγουν τὸν μάντιν ἔλυσε βίη Ἴφικληΐη, θέσφατα
πάντ' εἰπόντα, Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή.

T10 Pausànies IV 36, 2-3

καὶ σπήλαιόν ἐστιν ἐντὸς τῆς πόλεως· βοῦς δὲ ἐνταῦθα τὰς Νέστορος καὶ ἔτι
πρότερον Νηλέως φασὶν αὐλίζεσθαι. εἴη δ' ἂν Θεσσαλικὸν τὸ γένος τῶν βοῶν
τούτων, Ἴφικλου ποτὲ τοῦ Πρωτεσιλάου πατρός· ταύτας γὰρ δὴ τὰς βοῦς Νηλεὺς
ἔδνα ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἦται τοὺς μωμένους, καὶ τούτων ἕνεκα ὁ Μελάμπους
χαριζόμενος τῷ ἀδελφῷ Βίαντι ἀφίκετο ἐς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἐδέθη μὲν ὑπὸ τῶν
βουκόλων τοῦ Ἴφικλου, λαμβάνει δὲ μισθὸν ἐφ' οἷς αὐτῷ δεηθέντι ἐμαντεύσατο.

T11 Escolis a Apol·loni de Rodas 118-21: Melamp anuncia que s'esfondrarà
la casa d'Ificle.

διόπερ κλέπτοντα αὐτὸν τὰς βόας τοῦ Ἴφικλου περιληφθέντα δεθῆναι καὶ τοῦ
οἴκου μέλλοντος πεσεῖν, ἐν ᾧ ἦν ὁ Ἴφικλος, τῇ διακόνων προεσβύτιδι μνηῦσαι καὶ
τούτου χάριν ἀφεθῆναι τῷ Ἴφικλῳ. σαφῆς δὲ ἡ ἱστορία.

III.3 Melamp sap per uns corcs que s'esfondrarà el sostre. Guarició d'Ificle

T12 Escolis a Teòcrit III 43-45

Νηλεὺς ἔχων θυγατέρα Πειρῶ οὐκ ἐδίδου αὐτήν τινα γυναῖκα εἰ μὴ τῷ συντιθεμένῳ
ἀγαγεῖν αὐτῷ τὰς Ἴφικλου βοῦς. Μελάμπους δὲ θέλων τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ Βίαντι
τὴν κόρην δοῦναι τὸν κίνδυνον ὑπέστη. συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν βουκόλων τοῦ
Ἴφικλου ἐν φυλακῇ ἐβλήθη. καὶ ἐκεῖ ὧν ἦκουσε λεγόντων τῶν σκολήκων
ἐλάχιστον εἶναι τὸ περιττεῦον τῆς δοκοῦ εἰς διάβρωσιν καὶ προμηνύσας τῷ Ἴφικλῳ
τὴν τοῦ δόμου πτώσιν ἐθαυμάσθη ὑπ' αὐτοῦ. καὶ ἤρετο αὐτὸν ὡς μάντιν, πῶς ἂν
παῖδας ποιήσῃ. ἄτεκνος γὰρ ἦν ἐκ τοιαύτης αἰτίας· Φυλάκῳ τῷ πατρί, ἀφ' οὗ καὶ ἡ
χώρα Φυλάκη ἐκαλεῖτο, ἐκτέμνοντι ὁ Ἴφικλος παῖς ὧν παρίστατο· ὃν ἐκπλήξαι ὁ
πατὴρ θέλων ἦν εἶχε μάχαιραν εἰς τὸ πλησίον δένδρον ἐμπῆξαι ὥρμησε, καὶ
συνέβη ἐπενεγεῖν αὐτήν τοῖς μορίοις τοῦ παιδός. ἐπεὶ δὲ ἄγονος ἦν ὁ Ἴφικλος,
εὐρῶν ὁ Μελάμπους τὴν μάχαιραν ἐκέλευσε τὸν ἰὸν ἀποξέσαντα πίνειν. καὶ οὕτως
αὐτὸν πατέρα ἐποίησε καὶ λαβὼν τὰς βοῦς διὰ τούτων τῷ ἀδελφῷ Βίαντι τὸν τῆς
Πειροῦς γάμον περιεποιήσατο. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀπολλωνίῳ. (cfr. *Argonautiques*
I 118-121, on hi ha una breu referència als patiments de Melamp en els esta-
bles d'Ificle per causa de Pero).

III.4 Un voltor revela a Melamp com guarir Ificle

T13 Apol·Iodor I 9,12

Βίας δὲ ἐμνηστεύετο Πηρῶ τὴν Νηλέως· ὁ δὲ πολλῶν αὐτῷ μνηστευομένων τὴν θυγατέρα δώσειν ἔφη τῷ τὰς Ἰφίκλου βόας κομίσαντι αὐτῷ. αὐταὶ δὲ ἦσαν ἐν Φυλάκῃ, καὶ κύων ἐφύλασεν αὐτὰς οὐ οὔτε ἄνθρωπος οὔτε θηρίον πέλας ἐλθεῖν ἠδύνατο. ταύτας ἀδυνατῶν Βίας τὰς βόας κλέψαι παρεκάλει τὸν ἀδελφὸν συλλαβέσθαι. Μελάμπους δὲ ὑπέσχετο, καὶ προεῖπεν ὅτι φωραθήσεται κλέπτων καὶ δεθείς ἐνιαυτὸν οὕτω τὰς βόας λήψεται. μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν εἰς Φυλάκην ἀπῆει καί, καθάπερ προεῖπε, φωραθεὶς ἐπὶ τῇ κλοπῇ δέσμιος ἐν οἰκίματι ἐφυλάσσετο. λειπομένου δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ βραχέος χρόνου, τῶν κατὰ τὸ κρυφαῖον τῆς στέγης σκωλήκων ἀκούει, τοῦ μὲν ἐρωτῶντος πόσον ἤδη μέρος τοῦ δοκοῦ διαβέβρωται, τῶν δὲ ἀποκρινομένων λοιπὸν ἐλάχιστον εἶναι. καὶ ταχέως ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς ἕτερον οἶκημα μεταγαγεῖν, γενομένου δὲ τούτου μετ' οὐ πολὺ συνέπεσε τὸ οἶκημα. θαυμάσας δὲ Φύλακος, καὶ μαθὼν ὅτι ἐστὶ μάντις ἄριστος, λύσας παρεκάλει εἰπεῖν ὅπως αὐτοῦ τῷ παιδί Ἰφίκλῳ παῖδες γένονται. ὁ δὲ ὑπέσχετο ἐφ' ᾧ τὰς βόας λήψεται. καὶ καταθύσας ταύρους δύο καὶ μελίσας τοὺς οἰωνοὺς προσεκαλέσατο· παραγενομένου δὲ αἰγυπιοῦ, παρὰ τούτου μανθάνει δὴ ὅτι Φύλακος ποτε κριοὺς τέμνων ἐπὶ τῶν αἰδοίων παρὰ τῷ Ἰφίκλῳ τὴν μάχαιραν ἠμαγμένην ἔτι κατέθετο, δείσαντος δὲ τοῦ παιδὸς καὶ φυγόντος αὐθις κατὰ τῆς ἱερᾶς δρυὸς αὐτὴν ἔπηξε, καὶ ταύτην ἀμφιτροχάσας ἐκάλυπεν ὁ φλοιός. ἔλεγεν οὖν, εὗρεθείσης τῆς μαχαίρας εἰ ξύων τὸν ἰὸν ἐπὶ ἡμέρας δέκα Ἰφίκλῳ δῶ πιεῖν, παῖδα γεννήσειν. ταῦτα μαθὼν παρ' αἰγυπιοῦ Μελάμπους τὴν μὲν μάχαιραν εὔρε, τῷ δὲ Ἰφίκλῳ τὸν ἰὸν ξύσας ἐπὶ ἡμέρας δέκα δέδωκε πιεῖν, καὶ παῖς αὐτῷ Ποδάρκης ἐγένετο. τὰς δὲ βόας εἰς Πύλον ἤλασε, καὶ τῷ ἀδελφῷ τὴν Νηλέως θυγατέρα λαβὼν ἔδωκε. καὶ μέχρι μὲν τινος ἐν Μεσσηνίᾳ κατόκει, ὡς δὲ τὰς ἐν Ἄργει γυναῖκας ἐξέμηνε Διόνυσος, ἐπὶ μέρει τῆς βασιλείας ἰασάμενος αὐτὰς ἐκεῖ μετὰ Βίαντος κατώκησε.

T14 Eustaci I 415-416 (com. al vers de l'*Odissea* XI 292)

Νηλεὺς δὲ τῇ μητρὶ Τυροῖ ἐπαμύνων ἐδίδου τὴν θυγατέρα Πηρῶ κάλλι διαφέρουσαν τῷ ἔξ Ἰφίκλου λαβόντι τὰς βοῦς, ὅσαι διέφερον τῇ μητρὶ. ἐπεχείρει δὲ οὐδεὶς, ἦσαν γὰρ ἄμαχοι τῷ Ἰφίκλῳ βουκόλοι τε ἀγροῖῶται καὶ κύνες. Βίας δὲ ὁ Ἄμυθιάνονος θαρρήσας ἀνῦσαι ἂν τὰ τοῦ ἄθλου τοῦδε Μελάμποδα τὸν ἀδελφόν, ἄνδρα τὴν μαντικὴν ἄριστον, ὑφίσταται τὸ ἔργον κατὰ ἔρωτα τῆς Πηροῦς, καὶ πείθει τὸν ἀδελφὸν ὑποδῦναι τὸν ἀγῶνα. ὁ δὲ, καί τοι εὔ εἰδὼς ὅτι ἀλώσεται, τολμᾷ ὅμως διὰ τὸν ἀδελφόν. καὶ δὴ ἀπελθὼν ἐάλω, καὶ παραδοθεὶς Ἰφίκλῳ καὶ καθειρχθεὶς ἐφυλάσσετο. δοθέντων δὲ πρὸς ὑπουργίαν αὐτῷ ἄνδρος καὶ γυναικός, ὁ μὲν ἄνθρωπος ἐπεικῶς ἦν πρὸς αὐτοῦ, ἡ δὲ γυνὴ ἐλύπει. ἐπεὶ δὲ ὁ χρόνος προὔβαιεν, ἀκούει σκωλήκων ψόφου τινὸς εἶτε τρισμοῦ ὑπερθεῖν τοῦ τέγουσ. οἱ δὲ ἐδήλουν οἷς ἔτριζον καθάπερ ἂν μάντις αἰσθοίτο δεινὸς ἐπαίειν τοιούτων φωνῶν, ὡς ἄρα βεβρώκοιεν ἤδη τὴν δοκόν. ἦν δὲ φασι καὶ τὰ τοιαῦτα δεξιὸς ὁ Μελάμπους, οἷα ὑπὸ δρακόντων καθαρθεὶς τὰ ὅλα ὡς καὶ τῶν ἀλόγων κατακοῦειν ζῶων. καὶ τοίνυν τὸ τῆς δοκοῦ πάθος μαθὼν προσποιεῖται μαλακῶς ἔχειν, καὶ ἀναπεσὼν προκαλεῖται τοὺς διακόνους ἐξαγαγεῖν αὐτὸν τοῦ οἰκίσκου, δραξαμένους τὴν μὲν γυναῖκα τῶν κάτω τῆς κλίνης, τὸν δὲ ἄνδρα τῶν πρὸς τῇ κεφαλῇ. τῶν δὲ οὕτω

πεποικηκότων και τῆς κλίνης ἀπενεχθείσης τῷ πλείονι ἔξω πρὸς τοῦ ἀνδρὸς ἐν τοσοῦτῳ κλάται ἢ δοκὸς και ἐμπίπτει τῇ γυναικὶ ἔσω και κτείνει αὐτήν. και ὁ περισῳθεις ἀνὴρ ἀγγέλλει τὸ γεγονὸς τῷ Φυλάκῳ, κάκεινος τῷ Ἰφίκλῳ. ὁ δὲ ἐρωτᾷ τὸν Μελάμποδα, τίς τε εἶη και ἐφ' ᾧ ἔλθοι. και πάντα μαθὼν ὑπισχνεῖται δώσειν τὰς βοῦς εἴπερ ὁ Μελάμπους ἐξεύροι τρόπον τινὰ γονῆς αὐτῷ, ἦν γὰρ παίδων ἄγονος. ὁ δὲ βουθυτήσας διαιρεῖ μοίρας τοῖς ὄρνοις, και ἐπικαλεσάμενος πάντας πλὴν Αἰγυπιοῦ ἐρωτᾷ εἰ ἔστι μηχανὴ παιδων γονῆς τῷ Ἰφίκλῳ. μὴ ἐχόντων δὲ εἰπεῖν, ἦκει ἐπὶ πᾶσιν ὁ Αἰγυπιὸς, και τὰς τῆς ἀπαιδίας αἰτίας λέγει. αἱ δὲ ἦσαν, τὸ διωχθῆναι ὑπὸ Φυλάκου ποτὲ τοῦ πατρὸς μετὰ μαχαίρας τὸν Ἰφικλον παῖδα ὄντα κατὰ τινὰ ὄργην, και τὸν Φύλακον μὴ καταλαβόντα ἐμπῆξαι τὴν μάχαιραν ἀχέρδῳ, ἦτοι ἀπίῳ κατὰ τινας ἀγρία, και περιφῶναι τῇ μαχαίρῳ τὸν τοῦ φυτοῦ φλοιὸν και καλύψαι περισχόντα ἐντός. και τὸν Ἰφικλον τὸ ἐντεῦθεν μὴ παιδοποιεῖν διὰ τὸ ἐκεῖθεν δέος. ὑπέδειξε δὲ και τὴν ἀχερδον ὁ Αἰγυπιὸς, και ὅποι κρύπτει τὴν μάχαιραν, ἦν και ἐκέλευσεν ἐκκαλύψαι τοῦ φλοιοῦ ἐκλέψαντα και κομισάμενον και ἀποσμήξαντα διδόναι πίνειν τοῦ ἰοῦ ἐν οἴνῳ ἐπὶ δέκα ἡμέρας τὸν Ἰφικλον. ποιεῖ δὴ κατὰ ταῦτα ὁ Ἰφικλος, και ὄννυσι τὴν γονῆν. ἐν δὲ ὑπομνήματι Θεοκρίτου φέρεται και ὅτι ἐκτέμοντί ποτε τῷ Φυλάκῳ ζῶα παρειστήκει παῖς ὢν Ἰφικλος. ὄν ἐκπῆξαι θέλων ὁ πατήρ και ἀνατείνας ἦν κατεῖχε μάχαιραν, εἶτα εἰς τὸ πλησίον δένδρον ἐμπῆξαι θελήσας, ἐπήνεγκεν αὐτοῦ τοῖς μορίοις οὔτῳ συμβάν. Μελάμπους δὲ αὐτὴν ἀνευρὼν ἐκέλευσε τὸν Ἰφικλον ξέσαντα τὸν ἰὸν πίνειν. και αὐτὸς ποιήσας οὔτῳ γίνεται παίδων πατήρ. κεῖται δὲ παρὰ τοῖς παλαιοῖς και ὅτι Μελάμπους, ὡς ἐρρέθη, παρ' Αἰγυπιοῦ μαθὼν τὸ τῆς ἀτεκνίας αἴτιον, και ἀναζητήσας τὴν μάχαιραν ἀχέρδου φλοιῷ κεκαλυμμένην ἦν ἐπήνεγκε Φύλακος τῷ Ἰφίκλῳ κατὰ τὸν ἀγρὸν ἐκτέμοντι τετράποδα, θύσας τε θεοῖς τοῖς μηνίουσι ὑπὲρ τῆς τῶν τετραπόδων εὐνουχίας, τὸν Ἰφικλον ἀπέφηνε πατέρα Πρωτεσίλαου τε, τοῦ ἐν Τροίᾳ πρώτου πεσόντος, και Ποδάρκους. και λαβὼν οὔτῳ τὰς βόας και ἀγαγὼν εἰς Πύλον δίδωσιν εἰς ἔδνον τῷ Νηλεῖ, και τὴν Πηρῶ λαμβάνει πρὸς γάμον Βίαντι τῷ ἀδελφῷ.

T15 Escolis a l'*Odissea* IX 287

Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος ἔχων θυγατέρα Πηρῶ τοῦνομα κάλλει εὐπρεπεστάτην οὐδενὶ ταύτην ἐξεδίδου πρὸς γάμον, εἰ μὴ πρότερον ἐκ Φυλάκης τὰς τῆς μητρὸς Τυροῦς ἐλάσειέ τις βοῦς παρ' Ἰφίκλου. πάντων δὲ ἀπορουμένων Βίας ὁ Ταλαοῦ μόνος ὑπέσχετο δρᾶσιν τοῦτο, και πείθει τὸν ἀδελφὸν Μελάμποδα ὀρέξαι τὸ ἔργον. ὁ δὲ, καίπερ εἰδὼς ἄτε δὴ μάντις ὅτι ἀλώσεται ἐνιαυτὸν, εἰς τὴν Ὀθρυρὸν ἀφικνεῖται ἐπὶ τὰς βοῦς. οἱ φύλακες ἐνταῦθα και οἱ βουκόλοι κλέπτοντα αὐτὸν λαμβάνουσι και παραδιδόασιν Ἰφίκλῳ, και δεθεις ἐφυλάσσετο παρεξυγμένων αὐτῷ θεραπόντων δύο, ἀνδρὸς και γυναικός. και ὁ μὲν ἀνὴρ αὐτὸν ἐπεικῶς ἐθεράπευεν, ἦ δὲ γυνὴ φαυλότερον. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐνιαυτὸς ὀλίγον πρὸς τὸ τελειωθῆναι περιῆει, Μελάμπους ἀκούει ὑπερθὲν τινων σκολήκων διαλεγόμενων ὅτι καταβεβρώκοιεν τὴν δοκόν. και τοῦτο ἀκούσας καλεῖ τοὺς διακόνους και κελεύει αὐτὸν ἐκφέρειν, τῆς κλίνης λαμβανομένους τὴν μὲν γυναῖκα πρὸς ποδῶν, τὸν δὲ ἀνδρα πρὸς κεφαλῆς. οἱ δὲ αὐτὸν ἀναλαβόντες ἐκφέρουσιν. ἐν τοσοῦτῳ δὲ και ἡ δοκὸς κατακλάται και ἐπιπίπτει τῇ γυναικὶ και κτείνει αὐτήν. ὁ δὲ ἀνὴρ ἐξαγγέλλει τῷ Φυλάκῳ, ὁ δὲ Φύλακος Ἰφίκλῳ, τὰ γενόμενα. οἱ δὲ ἐλθόντες παρὰ τὸν

Μελάμποδα ἐρωτῶσιν αὐτὸν τίς ἐστίν. ὁ δὲ ἔφη μάντις εἶναι. οἱ δὲ αὐτῷ τὰς βοῦς ὑπισχνοῦνται δώσειν, ἐὰν μηχανὴν τινα εὖρη παίδων γενέσεως Ἰφίκλῳ. καὶ πιστοῦνται ταῦτα. ὁ δὲ Μελάμπους βοῦν ἱερεύσας τῷ Διὶ διαρεῖ μοῖρας πᾶσι τοῖς ὄρνιασιν. οἱ δὲ ἔρχονται πάντες πλὴν ἑνὸς αἰγυπιοῦ. ὁ δὲ Μελάμπους ἐρωτᾷ πάντας τοὺς ὄρνιασας εἴ τις οἶδε μηχανὴν πῶς ἂν Ἰφίκλῳ γένοιτο παῖδες. ἀποροῦντες δὲ ἐκεῖνοι κομίζουσι τὸν αἰγυπιόν. οὗτος δὲ τὴν αἰτίαν ἐξ ἀπαιδίας σποράς εὐθέως εὔρεν. διῶξαι γὰρ τὸν Φύλακον μετὰ μαχαίρας τὸν Ἰφικλον ἔτι νεογνὸν ὄντα διὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν ἄτοπὸν τι ποιοῦντα, ἔπειτα τὸν Φύλακον μὴ καταλαμβάνοντα πῆξαι τὴν μάχαιραν εἰς τινα ἀχερδον καὶ περιφῦναι αὐτῇ τὸν φλοιόν, τὸν δὲ Ἰφικλον διὰ τὸ δέος μηκέτι παῖδας ποιῆσαι. ἐκέλευσεν οὖν ὁ αἰγυπιὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἐν τῷ ἀχερδῶ κομίζειν καὶ ἀποσμήξαντα τὸν ἰὸν διδόναι ἀπ' αὐτῆς πιεῖν ἐν οἴνῳ δέκα ἡμέρας Ἰφίκλῳ γενήσεσθαι δὲ αὐτῷ παῖδας ἐκ τούτου. ποιήσας δὲ ὁ Ἰφικλος τοῦτο τὴν γονὴν ἀναρρώωννυσι καὶ ἴσχει Ποδάρκην παῖδα. καὶ δίδωσι τὰς βοῦς τῷ Μελάμποδι, ἃς λαβὼν καὶ ἀγαγὼν εἰς Πύλον δίδωσι Νηλεΐ ἔδνα τῆς Πηροῦς. καὶ λαμβάνει αὐτὴν τῷ ἀδελφῷ Βίαντι πρὸς γάμον. καὶ αὐτῷ γίνονται παῖδες Περιάλκης καὶ Ἄρητος καὶ Ἀλφεισίβοια. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη ἐν τῇ ἑβδόμῃ.

IV. Guarició de les dones d'Argos o de les filles de Pretos

T16 Apol·lodor II 2,1-2

(...) μερισάμενοι δὲ τὴν Ἀργεῖαν ἅπασαν κατῶκουν, καὶ Ἀκρίσιος μὲν Ἀργους βασιλεύει, Προΐτος δὲ Τίρυνθος. καὶ γίνεται Ἀκρисиῶ μὲν ἐξ Εὐρυδίκης τῆς Λακεδαιμόνος Δανάη, Προΐτῳ δὲ ἐκ Σθενεβοίας Λυσιππῆ καὶ Ἰφινόη καὶ Ἰφιάνασσα. αὗται δὲ ὡς ἐτελειώθησαν, ἐμάνησαν, ὡς μὲν Ἡσίοδος φησιν, ὅτι τὰς Διονύσου τελετὰς οὐ κατεδέχοντο, ὡς δὲ Ἀκουσίλαος λέγει, διότι τὸ τῆς Ἥρας ξόρανον ἐξηυτέλισαν. γενόμεναι δὲ ἐμμανεῖς ἐπλανῶντο ἀνά τὴν Ἀργεῖαν ἅπασαν, αὐτῆς δὲ τὴν Ἀρκαδίαν διελθοῦσαι μετ' ἀκοσμίας ἀπάσης διὰ τῆς ἐρημίας ἐτροχάζον. Μελάμπους δὲ ὁ Ἀμυθάονος καὶ Εἰδομένης τῆς Ἄβαντος, μάντις ὢν καὶ τὴν διὰ φαρμάκων καὶ καθαρῶν θεραπείαν πρῶτος εὐρηκῶς, ὑπισχνεῖται θεραπεύειν τὰς παρθένους, εἰ λάβοι τὸ τρίτον μέρος τῆς δυναστείας. οὐκ ἐπιτρέποντος δὲ Προΐτου θεραπεύειν ἐπὶ μισθοῖς τηλικούτοις, ἔτι μᾶλλον ἐμαίνοντο αἱ παρθέναι καὶ προσέτι μετὰ τούτων αἱ λοιπαὶ γυναῖκες. καὶ γὰρ αὗται τὰς οἰκίας ἀπολιποῦσαι τοὺς ἰδίους ἀπώλλυον παῖδας καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν ἐφοίτων. προβαινούσης δὲ ἐπὶ πλείστον τῆς συμφορᾶς, τοὺς αἰτηθέντας μισθοὺς ὁ Προΐτος ἐδίδου. ὁ δὲ ὑπέσχετο θεραπεύειν ὅταν ἕτερον τοσοῦτον τῆς γῆς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ λάβῃ Βίας. Προΐτος δὲ εὐλαβηθεὶς μὴ βραδυνούσης τῆς θεραπείας αἰτηθεὶ καὶ πλεῖον, θεραπεύειν συνεχώρησεν ἐπὶ τούτοις. Μελάμπους δὲ παραλαβὼν τοὺς δυνατωτάτους τῶν νεανιῶν μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ τινος ἐνθέου χορείας ἐκ τῶν ὄρων αὐτὰς εἰς Σικυῶνα συνεδίωξε. κατὰ δὲ τὸν διωγμὸν ἢ πρεσβυτάτη τῶν θυγατέρων Ἰφινόη μετήλλαξεν· ταῖς δὲ λοιπαῖς τυχούσαις καθαρῶν σωφρονῆσαι συνέβη. καὶ ταύτας μὲν ἐξέδοτο Προΐτος Μελάμποδι καὶ Βίαντι, παῖδα δ' ὕστερον ἐγέννησε Μεγαπένθη.

T17 Escolis a l' *Odissea* XV 225

ἤμιστα δὲ αὐτῷ καὶ οὗτος ἐνδοξότατος ἄθλος ἐγένετο. τῶν γὰρ Προΐτου θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῶν Ἀργείων Λυσίππης καὶ Ἰφιανάσσης διὰ τὴν ἐκ νεότητος ἀνεπιλογιστίαν ἀμαρτουσῶν εἰς Ἥραν παραγενόμεναι γὰρ εἰς τὸν τῆς θεοῦ νεῶν ἔσκωπτον αὐτὸν λέγουσαι πλουσιώτερον μᾶλλον εἶναι τὸν τοῦ πατρὸς οἶκον· καὶ διὰ τοῦτο μανεισῶν παραγενόμενος ὁ Μελάμπος ὑπέσχετο πάντως θεραπεύειν, εἰ λάβοι κατάξιον τῆς θεραπείας μισθόν. ἤδη γὰρ ἡ νόσος δεκαετῆς καὶ ὀδύνην φέρουσα οὐ μόνον αὐταῖς ταῖς κόραις, Μελάμποδι καὶ μέρος τῆς βασιλείας καὶ μίαν τῶν θυγατέρων ἦν ἂν ἐθέλοι εἰς γάμον δώσειν, ἴασατο τὴν νόσον Μελάμπος διὰ τε ἱεσιῶν καὶ θυσιῶν τὴν Ἥραν μειλιξάμενος, καὶ λαμβάνει πρὸς γάμον Ἰφιάνασσαν ἔδνον αὐτὴν τῶν ἰατρειῶν καρπωσάμενος. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

T18 Hesíode *Catàleg de les dones* fr. 37, vv. 10-15

οἱ δὲ καὶ εἰς Ἄργος Προΐ[το]ν πά[ρα] δῖον ἵκοντο,
 ἐνθά σφιν μετέδωκε
 ἴφθ[ι]μος Προΐτος κλῆρον·
 ἵπποδάμω τε [Βί]αντι [Μελάμποδι] θ'
 μαντοσύνης ἰήσατ', ἐπεὶ εφ[
 ἠλοσύνην ἐνέηκε χολωσα[μεν-

T19 Escolis a Píndar N9, escoli 30b

Προΐτος ἐβασίλευσε τοῦ Ἄργους, τῶν θυγατέρων δὲ αὐτοῦ μανεισῶν Μελάμπος μάντις ὣν παρεγένετο· ὁμολογηθέντος δὲ αὐτῷ μισθοῦ τῶν δυεῖν μερῶν τῆς βασιλείας, ἐκάθηρεν αὐτάς· ὡς δὲ ἐκάθηρεν, ἔλαβε κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τὸ μὲν ἡμῖς ἐκοινώσατο τῷ ἀδελφῷ Βίαντι, τὸ δὲ ἡμῖς κατέσχευεν αὐτῷ, ὥστε γεννηθῆναι τὴν ὅλην βασιλείαν τριμερῆ, Μελαμποδίδας, Βιαντίδας, Προϊτίδας.

T20 Pausànies VIII 18,7-8

ὑπὲρ δὲ τὴν Νώνακριν ὄρη τε καλούμενα Ἀροάνια καὶ σπήλαιόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς. ἐς τοῦτο ἀναφυγεῖν τὸ σπήλαιον τὰς θυγατέρας τὰς Προΐτου μανείσας λέγουσιν, ἃς ὁ Μελάμπος θυσίαις τε ἀπορρήτοις καὶ καθαρμοῖς κατήγαγεν ἐς χωρίον καλούμενον Λουσοῦς. τοῦ μὲν δὴ ὄρους τῶν Ἀροαίων Φεναῖται τὰ πολλὰ ἐνέμοντο· οἱ δὲ ἐν ὄροις ἤδη Κλειτορίων εἰσὶν οἱ Λουσοί. πόλιν μὲν δὴ ποτε εἶναι λέγουσι τοὺς Λουσοῦς, καὶ Ἀγησίλας ἀνὴρ Λουσεὺς ἀνηγορεύθη κέλητι ἵππῳ νικῶν, ὅτε πρώτην ἐπὶ ταῖς δέκα ἐτίθεισαν πυθιάδα Ἀμφικτύονες· τὰς δ' οὖν θυγατέρας τοῦ Προΐτου κατήγαγεν ὁ Μελάμπος ἐς τοὺς Λουσοῦς καὶ ἠκέσατο τῆς μανίας ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ· καὶ ἀπ' ἐκείνου τὴν Ἀρτεμιν ταύτην Ἡμερασίαν καλοῦσιν οἱ Κλειτόριοι.

V. Melamp i Dionís

V.1 Melamp porta els ritus de Dionís d'Egipte

T21 Heròdot II 49

Ἦδη ὧν δοκέει μοι Μελάμπος ὁ Ἀμυθέωνος τῆς θυσίης ταύτης οὐκ εἶναι ἀδαῆς ἀλλ' ἔμπειρος. Ἕλλησι γὰρ δὴ Μελάμπος ἐστὶ ὁ ἐξηγησάμενος τοῦ Διονύσου τό

τε οὔνομα καὶ τὴν θυσίην καὶ τὴν πομπὴν τοῦ φαλλοῦ. Ἀτρεκέως μὲν οὐ πάντα συλλαβῶν τὸν λόγον ἔφηνε, ἀλλ' οἱ ἐπιγενόμενοι τούτῳ σοφισταὶ μεζόνως ἐξέφηναν τὸν δ' ὦν φαλλὸν τὸν τῷ Διονύσῳ πεμπόμενον Μελάμπους ἐστὶ ὁ κατηγορούμενος, καὶ ἀπὸ τούτου μαθόντες ποιεῦσι τὰ ποιεῦσι Ἕλληνας. Ἐγὼ μὲν νῦν φημι Μελάμποδα γενόμενον ἄνδρα σοφὸν μαντικὴν τε ἐωυτῷ συστήσαι καὶ πυθόμενον ἀπ' Αἰγύπτου ἄλλα τε πολλὰ ἐσηγήσασθαι Ἕλλησι καὶ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, ὀλίγα αὐτῶν παραλλάξαντα. Οὐ γὰρ δὴ συμπεσεῖν γε φήσω τὰ τε ἐν Αἰγύπτῳ ποιούμενα τῷ θεῷ καὶ τὰ ἐν τοῖσι Ἕλλησι ὁμότροπα γὰρ ἂν ἦν τοῖσι Ἕλλησι καὶ οὐ νεωστὶ ἐσηγμένα. Οὐ μὲν οὐδὲ φήσω ὅπως Αἰγύπτιοι παρ' Ἑλλήνων ἔλαβον ἢ τοῦτο ἢ ἄλλο κού τι νόμιον. Πυθέσθαι δέ μοι δοκεῖ μάλιστα Μελάμπους τὰ περὶ τὸν Διόνυσον παρὰ Κάδμου τε τοῦ Τυρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Φοινίκης ἀπικομένων ἐς τὴν νῦν Βοιωτὴν καλεομένην χώραν.

V.2 Melamp *protos heuretés* de la barreja del vi amb aigua

T22 Ateneu II 45c-d = Estàfil 269 fr. 7 Jacoby

Στάφυλος δέ φησι τὴν τοῦ οἴνου πρὸς τὸ ὕδωρ κρᾶσιν Μελάμποδα πρῶτον εὐρεῖν.

VI. Melamp i la font

T23 Herodià *De prosodia catholica* VI p. 206

Λουσός καὶ Λουσοὶ πόλις Ἀρκαδίας, ὅπου Μελάμπους ἔλουσε τὰς Προίτου θυγατέρας καὶ ἔπαυσε τῆς μανίας.

T24 Eudox fr. 313

Ἔστι κρήνη τῆς Ἀζηνίας, ἣ τοὺς γευσασμένους τοῦ ὕδατος ποιεῖ μηδὲ τὴν ὁσμὴν τοῦ <οἴνου> ἀνέχεσθαι, εἰς ἣν λέγουσι Μελάμποδα, ὅτε τὰς Προϊτίδας ἐκάθαιρον, ἐμβαλεῖν τὰ ἀποκαθάρματα.

T25 Ateneu II 43ss = Filarc 81 fr. 63 Jacoby

Φύλαρχος δέ φησιν ἐν Κλείτορι εἶναι κρήνην ἀφ' ἧς τοὺς πιόντας οὐκ ἀνέχεσθαι τὴν τοῦ οἴνου ὁσμὴν.

VII. Una teogonia atribuïda a Melamp

T26 Diodor de Sicília I 97,4 = Hecateu d'Abdera 264 fr. 25 Jacoby

Μελάμποδα δέ φησι μετενεγκεῖν ἐξ Αἰγύπτου τὰ Διονύσῳ νομιζόμενα τελεῖσθαι παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τὰ περὶ Κρόνου μυθολογούμενα καὶ τὰ περὶ τῆς Τιτανομαχίας καὶ τὸ σύνολον τὴν περὶ τὰ πάθη τῶν θεῶν ἱστορίαν.